

Vėžininkystė Švedijoje

Švedija yra didžiausia iš Šiaurės šalių pagal gyventojų skaičių ir plotą. Gana lygus kraštovaizdis nusėtas ežerais - jų yra beveik 100 000. Didžiausi iš jų: Venernas – 5585 km², Veternas – 1912 km², Melarenas - 1140 km². Ežerai sudaro 8% šalies teritorijos. Ilgiausia Švedijos upė Tornelvas -570 km. Dėl Golfo srovės poveikio Švedijoje vyrauja vidutinių platumų klimatas. Pietinėje ir vidutinėje šalies dalyje didelę įtaką klimatui turi vandenynas, dėl to ten klimatas jūrinis su švelnia žiema ir vėsia vasara. Šiaurėje yra žemyninis klimatas su atšiauria žiema ir šalta vasara šiaurėje. Vidutinė daugiametė temperatūra sausio mėnesį šalies centre ir pietuose - 0-5 laipsniai šalčio. Liepos mėnesį šiaurėje būna 10-11, centre ir pietuose - 15-17 laipsnių šilumos. Kritulių kiekis kalnuose 1500-2000, lygumose 300mm, sniego danga išsilaiko 5-7 mėn.

Šiandien Švedija yra viena ekologiškai švariausių pasaulio šalių. Stokholmo centre gaudomos lašišos, o Švedijos sostinės meras demonstratyviai pasisemia vandens iš Melareno ežero netoli rotušės ir garbios publikos akivaizdoje išgeria.

Kiekviena tauta turi savų, tik jai būdingų ir kitiems kartais keistai atrodančių tradicijų, be kurių neįsivaizduoja savo gyvenimo. Švedai dažnai stebina užsieniečius tuo, kad gali visą dieną klajoti po mišką arba valandų valandas sėdėti su meškere ant ežero kranto visiškai vieni – imigrantai mano, kad tai tipiškas švedų bruožas. O šie teigia, kad gamta padedanti jiems atgauti fizines ir dvasines jėgas, kurių reikia kasdienėms problemoms spręsti. Populiarus būdas praleisti savaitgalį – išvažiuoti su visa šeima prie jūros ar upės. Švedai nepraleidžia nė vienos giedros minutės per savo trumpą šiaurės krašto vasarą ir skuba pasisotinti visais jos teikiamais malonumais. Jei vasara pasitaiko lietinga, visa šalis dūsauja ir skundžiasi dėl ištikusios nelaimės, o šaltas oras tampa svarbiausia tema per televizijos žinias, beje, ne vien tada, kai dera kalbėti apie orus.

Esant tokiems švedų polinkiams, nenuostabu, kad vėžiavimas tapo šios šalies nacionaliniu pomėgiu. Švedijoje vietinė rūšimi yra plačiažnyplis vėžys *Astacus astatus*. Pagrindinis jo arealas, kur sugaunami didžiausi laimikiai – tarp 56⁰ N. – 60⁰ N šiaurės platumos. Šiauriau šios ribos gyvena tik nedidelė kilniųjų vėžių populiacijos dalis. 1960 m. buvo leista įveisti žymėtąjį vėžį *Pacifastacus leniusculus*. Jis įveistas daugiausia pietinėje Švedijoje. Nuo 1967 m. žymėtasis vėžys prigijo apie 1000 - yje ežerų. XX amžiaus pabaigoje jau oficialiai fiksuojama, jog šalyje per metus

sugaudoma apie 75 t plačiažnyplių vėžių ir apie 100 t žymėtųjų vėžių. Sparesniam vėžių plitimui kekė ungurių veisimas ir „rūgštieji“ lietūs. Ypač tai pastebima Švedijos vakaruose. Šalies pietuose vandens telkinių vėžingumas siekė 5 -10 kg/ha arba 1,25 -1,5 kg kiekvienam pakrantės metrui kasmet. 1984 – 1987 m. kasmet buvo išduodama po 216 verslinio vėžių gaudymo leidimų su teise sugauti 373 t vėžių. Švedijoje vėžiavimas galimas rugpjūčio – gruodžio mėnesiais.

Vėžys yra visaėdis gyvūnas. Daugiausia jis minta detritu, vandens augalais, uodų lervomis. Ankščiau buvo manoma, jog vėžiai, misdami žuvis ir jų ikrais, kenkia žuvininkystei. Pasirodė, jog tokie būgštavimai yra nepagrįsti. Žuvis ir jos produktai sudaro tik nežymią dalį jų raciono. Švedijoje nustatyta, jog didelis kiekis vėžių mažina vandens telkinių užaugimą ir uždumblėjimą.

Didelės apimties dirbtinis vėžių auginimas siekiant atstatyti maro suniokotas populiacijas pradėtas 1968 metais. Per metus buvo išauginama iki 1 mln. vėžių jauniklių.

Vėžiai veisiami ne tik perkėlimui į ežerus ar upes, bet ir tvenkiniuose komerciniams tikslams. Pietų Švedijoje tvenkiniuose auginama daug žymėtųjų vėžių. Jų metinė produkcija siekia 2000 kg/ha, o kai kur – net 4000 kg/ha. Švedijos vidaus rinkai reikia apie 3000 t vėžių į metus. Tokio kiekio šalies vėžiautojai ir vėžių augintojai nepajėgia pateikti, todėl buvo importuojami dideli siauražnyplių vėžių kiekiai iš Turkijos (iki 26 proc. viso importo), plačiažnyplių vėžių – iš Norvegijos, Lenkijos, buvusios Jugoslavijos šalių ir Graikijos, raudonųjų balinių vėžių *Procambarus clarkii* – iš Jungtinių Amerikos valstijų ir Ispanijos. Paeitais metais dėl įvairių stichinių nelaimių buvo tikimasi mažesnio išaugintų vėžių kiekio Kinijoje ir kitose šalyse, tad Švedijos masinės informavimo priemonės jaudinosi, ar užteks importuojamų vėžių, ar jie per daug nepabrangs.

Daug amžių Švedijoje vėžiai beveik nebuvo valgomi. Juos vartojo tik skurdžiai ir keistuoliai iš kitų sluoksnių. Šioje šalyje vėžiavimo šventės prigijo nuo XIX amžiaus, kai iš Prancūzijos išplito įvaizdis, jog vėžių valgymas - tai vienas iš aristokratiškumo požymių. Dabartiniu metu tai ne tik pati švediškiausia tradicija, kurią švedai, gyvenantys užsienyje, prisimena su tokiu pat ilgesiu kaip ir Kalėdų arba Joninių šventę, tai tiesiog unikali skandinavų tradicija. Nors vėžiavimo sezono atidarymo fiesta (*kräftska*) paprastai vyksta antrąjį rugpjūčio ketvirtadienį, Švedija jai pradeda

ruošti jau nuo to mėnesio pradžios. Dideliuose prekybos centruose atsiranda gausybė prekių, dekoruotų vėžiais: popierinių lėkščių, staltiesėlių, servetėlių, prijuosčių, stiklinių, taurelių ir žvakidžių, peilių ir šakučių.

Vėžių valgymo ritualas švedams – linksmas, triukšmingas ir neįpareigojantis vakarėlis be jokių griežtų ceremonijų. Crayfish arba Krabben Party metu galima valgi imti rankomis, nesidrovint čepsėti ir čiulpsėti iš malonumo. Leidžiama kvailioti, dainuoti užstalės dainas ir nemažai gerti, bet tik stipriuosius gėrimus. Švedai mėgsta kartoti, kad už kiekvieną suvalgytą vėžio žnyplę reikia išgerti po stiklinaitę degtinės. Nuotaika – kaip per Naujus Metus! Ir visa tai trunka apie savaitę. Neatrodo, jog tiek laiko trunkanti šventė pakenktų švedų darbingumui ir kūrybingumui. Juk ir garsusis koncernas „Volvo“ buvo sukurtas valgant kilniusius vėžius restorane Sture-hof.

Vėžius Krabben Party renginiui 15-20 minučių verda krapų sultinyje (krapai yra pagrindiniai ir būtini vėžių patiekalų prieskoniai). Į vandenį be didelio kiekio krapų dedama druskos, pipirų, porų, salierų ir morkų. Išvirtus vėžius sultinyje palaiko mažiausiai porą valandų, kad kvapnus skystis į juos įsigertų. Ant stalo vėžiai paprastai patiekiami dideliame inde, kartu su sultiniu, kuriame jie virė. Rekomenduojama taip valgyti vėžius: iš pradžių valgomas žnyplių judantysis pirštas, paskui atplėšiama ir suvalgoma uodega, atidaromas šarvas ir iščiulpama šarvo nugarėlė iš vidaus, paskui čiulpiama kūno nugarėlė ir galiausiai iščiulpiama kiekviena galūnė.

Paprastai vėžių valgymo vakarėliai vyksta gryname ore, dažnai paežerėje ar prie upės, degant laužams, šviečiant mėnuliui (šventė taip ir vadinama – vėžiai mėnulio pilnatyje), deglams ir popieriniams žibintams. Svečiai „papuošiami“ žaismingomis popierinėmis kepuraitėmis, didžiulėmis vienkartinėmis prijuostėmis ar seilinėmis. Šiems vakarėliams ir servetėlės, staltiesės būna specialios – dekoruotos raudonais vėžiais, oranžinėmis saulėmis ir gėlėmis.

Ypač garsios kräfts-kiva šventės Švedijos pietuose, Malmės miesto regione. Parduotuvių vitrinos būna užverstos įvairių rūšių vėžiais ir jų valgymo vakarėliams būtinomis priemonėmis. Dėl to nelieka net klausimo, kur įsigyti vėžių. Tuo laikotarpiu plačiažnyplis vėžys kainuoja iki 3- 5 USD už vienetą arba 70-90 USD už kg. Aukso vertės tampa egzotiški vėžiagyvių paruošimo receptai. Crayfish Party apogėjumi tampa vėžių paradas. Įvairių Malmės organizacijų atstovai žygiuoja apsirengę karnavaliniais kostiumais, o vakarais susirenka prie didelių stalų, kur svarbiausias patiekalas, aišku, vėžiai. Vakaraus dangų puošia fejerverkai, iluminacijos, rengiami koncertai.

Aplinka ypač neįpareigojanti, todėl ir stalas neypatingai serviruojamas, pasiūlomi tik specialūs vėžių valgymo įrankiai – saviti krapštukai, kuriais iš rankomis nulaužtos vėžio uodegos ar nusuktų žnyplių ištraukiama balta aromatinga mėsa. Tačiau ir įrankiai, dorojant vieną po kito sultingus vėžius, nėra privalomi: galima rankomis draskyti, aižyti valgomas vėžio dalis, triaukšti ir čiulpti uodegos ir žnyplių skanėstus. Vėžius garbinantys švedai iš jų uodegėlių gamina salotas su ryžiais ar bulvėmis. Tačiau tai nėra tradiciniai vėžiavimo šventės stalo patiekalai. Be tradicinio valgio - virtų vėžių - ant stalo esti sūrio, margarino, duonos arba nesaldžių sausainių.

Švedijoje vėžių degustavimui iš įvairių populiarių asmenų yra sudaroma speciali taryba. Pagal daugiabalę sistemą ji nustato, kokie vėžiai tą sezoną buvo skaniausi – turkiški, kiniški, amerikietiški. Vietiniai, švediški – be konkurencijos, jie visada laikomi geriausiai. Ir, aišku, jie yra brangiausi.

Beje, vos spėjus atsigauti po audringos vėžiavimo šventės, švedų laukia dar egzotiškesnė pramoga – „Surstromming“. Tai trečią rugpjūčio ketvirtadienį būnanti raugintos strimelės, vadinamos Baltijos silke, ragavimo diena. Švedai mano, kad šio specifinio patiekalo skonį suprasti ir įvertinti gali tik tikri gurmanai, specialiai ilgai brandintas strimeles prilyginantys tokiems delikatesams kaip krevetės, vėžiai ar krabai. Iš tiesų net patys švedai pripažįsta, kad didesnio tvaiko nei raugintos strimelės kvapas galbūt net nėra. Net šalies spauda ją be užuolankų vadina smirdančia žuvyte. Tačiau kažkada buvęs prastuomenės valgis dabar tampa vis populiariesnis visoje Švedijoje.

Švedai ne tik mėgaujasi vėžių valgymu, bet ir labai rimtai imasi sudaryti tinkamas sąlygas šiems gyvūnams veistis. Šiam reikalui yra pasitelkti ir šalies architektai. Neseniai jie suprojektavo pirmą miestą vėžiams.

Nuotraukoje matoma keista konstrukcija yra vėžiams gyventi skirta vieta – šarvuoto tinklo ir bičių korių junginys. Jį sukūrė architektų biuras Visiondvision ir mano, jog vėžiams tai patiks. Vėžių miestas sukurtas vieno švedų entuziasto užsakymu. Pastarasis praeito amžiaus 90 – taisiais metais įsigijo žemę gamyklos statybai ir aptiko, jog toje valdoje yra dalis tvenkinio, apgyvendinto vėžiais. Naujasis savininkas apsidžiaugė tokia žinia ir nusprendė fabriko nebestatyti, o užsiimti vėžininkyste.

Tačiau greitai paaiškėjo, jog vėžiai iš jo tvenkinio dalies pradėjo migruoti pas kaimynus – gal ten vanduo geresnis, maisto daugiau. Naujasis sklypo savininkas tokiu faktu nebuvo patenkintas – juk jis vėžius veisė kilniam tikslui - Crayfish party šventei. Architektų biuras Visiondvision ir apsiėmė padėti išspręsti šią problemą. Jie ištyrė tvenkinį ir nustatė, jog vėžiai migruoja dėl to, jog naujojo savininko dalyje trūksta kerplėšų, kelmų, akmenų. Vietoj to, kad atvilktų keletą akmenų ar kelmų, jie paruošė visą specialų projektą.

Iš lengvos permatomos medžiagos, kurios pavadinimas – butongas- konstruktoriai sukūrė stiprų tinklą, suteikė jam kalvų pavidalą, tose „kalvose“ padarydami kelias angas. Visa tai tam, kad vėžiai

turėtų kur pasislėpti nuo saulės. Į butongo sudėtį įeina kalcitas, kuris vilioja gėlavandenius gyvūnus kaip magnetas. Tinklas kaip Berlyno siena padalijo tvenkinį į dvi dalis. Vėžiai nebegalės pabėgti pas kaimyną.

Užsakovas KB „Tarpautinis akvakultūros centras“ Medžiagos ruošėjas IĮ“ Maltupis“